

כוח בית הדין של מטה: קידוש החודש ודין ראש השנה

פורטל הדף היומי למסכת ראש השנה

הרב יונתן קירש

"תנו רבנן: כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב, מלמד שאין בית דין של מעלה נכנסין לדין אלא אם כן קידשו בית דין של מטה את החדש".
(ראש השנה דף ח"ב)

הגמרא מבארת את כוחו של בית הדין. קידוש החודש בבית דין של מטה קובע מתי ייכנסו לדין בבית דין של מעלה. מדרש תהילים (שומר טוב, מזמור פא) מפרט זאת עוד יותר:

"כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. אם אינו חק לישראל כביכול אינו משפט לאלהי יעקב, דתני ר' הושעיא גזרו בית דין למטה ואמרו היום ראש השנה, הקדוש ברוך הוא אומר למלאכי השרת העמידו בימה, העמידו סניגורין, העמידו ספיקטורין, שגזרו בית דין דלמטה ואמרו היום ראש השנה, נשתהו העדים מלבוא או שנמלכו בית דין לעבר השנה והעבירוהו למחר, **הקדוש ברוך הוא אומר למלאכי השרת העבירו בימה, העבירו סניגורין, העבירו ספיקטורין, שגזרו בית דין שלמטה ואמרו למחר ראש השנה**, ומה טעם כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב.
ר' פנחס ור' חלקיה בשם ר' סימון אמרין מתכנסין כל מלאכי השרת אצל הקדוש ברוך הוא ואמרין רבונו של עולם אימתי הוא ראש השנה, **והוא אומר להם אלי אתם שואלים, אני ואתם נשאל לבית דין של מטה**, מה טעם כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב".

במקומות נוספים במסכת בא לידי ביטוי כוחו הגדול של בית דין של מטה בקביעת התאריך של ראש חודש. כך מצינו בסוף פרק שני (משנה וגמרא דף כה ע"א) בסיפור על רבן גמליאל ורבי יהושע, כאשר רבן גמליאל גזר על רבי יהושע לבוא אליו ביום כיפור שחל להיות בחשבונו:

"הלך ומצאו רבי עקיבא מיצר. אמר לו: יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי, שנאמר אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם - בין בזמן בין שלא בזמן, **אין לי מועדות אלא אלו...** ללמד שכל שלשה ושלשה שעמדו בית דין על ישראל הרי הוא כבית דינו של משה.
נטל מקלו ומעותיו בידו, והלך ליבנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבונו. עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו, אמר לו: בוא בשלום רבי ותלמידי! רבי - בחכמה, ותלמידי - שקבלת את דברי".

בגמרא (שם דף כה ע"א) הוסיפו - "אפילו שוגגין, מזידין ומוטעין":

"אמר לו: רבי, תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתי. - אמר לו: אמור. - אמר לו: הרי הוא אומר אתם, אתם, אתם, שלש פעמים, אתם - **אפילו שוגגין, אתם - אפילו מזידין, אתם - אפילו מוטעין**. בלשון הזה אמר לו: עקיבא, נחמתני, נחמתני!"¹.

קביעת המציאות לפי קידוש החודש של בית דין

במקום אחר מצאנו שכוח קידוש החודש של בית דין יכול אפילו לקבוע את המציאות הפיזית, ואף לשנותה למפרע².

¹ראה ברמב"ם (הלכות קידוש החודש פרק ב הלכה ו) שכתב: "בית דין שקדשו את החדש בין שוגגין בין מוטעין בין אנוסים הרי זה מקודש וחייבין הכל לתקן המועדות על יום שקדשו בו, אף על פי שזה ידע שטעו חייב לסמוך עליהם שאין הדבר מסור אלא להם ומי שצוה לשמור המועדות הוא צוה לסמוך עליהם שנאמר אשר תקראו אותם וכו'". וראה בשקל הקודש (שם) שביאר שהרמב"ם השמיט הרמב"ם "מזידין", כי אם הם רשעים הם אינם בית דין.
² ראה בש"ך על שולחן ערוך, יורה דעה סימן קפ"ט סעיף קטן יג', בשם הרשב"א על פי הירושלמי.